

УДК 373.51.045.16.011.33

Локшина Олена Ігорівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, докторант Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Анотація

Метою даної статті є аналіз еволюції освітньої стратегії ЄС в процесі становлення цього міждержавного об'єднання, ідея виникнення якого пов'язана з економічною стабільністю та безпекою в регіоні. Автор виокремлює ключові етапи розвитку стратегії ЄС у галузі освіти та її сутність на сучасному етапі, підкреслюючи важливість відповідності потребам економіки та суспільства.

Ключові слова: освітня стратегія ЄС, принцип доповнюваності, відкритий метод координації, моніторинг прогресу до Лісабонської мети у сфері освіти.

Об'єднавчі процеси європейського континенту обумовлюють необхідність всеохоплюючого дослідження концептуальних засад та пошуку ефективних механізмів входження в єдиний європейський простір. Освітня сфера є однією з найважливіших на шляху інтеграції до об'єднаної Європи – впровадження європейських норм і стандартів в освіті сприятиме підвищенню в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього середовища [1, 6]. У цьому контексті актуальності набуває дослідження історичних віх та контексту розвитку освітньої сфери Європейського Союзу (ЄС), аналіз яких став предметом дослідження багатьох зарубіжних та українських вчених. Значний внесок у розвиток даної проблеми зроблено, зокрема, у роботах Г. Єгорова, Н. Лавриченко, О.Матвієнко, А.Сбруєвої та інших вітчизняних науковців. Так, масштабним дослідженням розвитку середньої освіти в країнах ЄС є напрацювання О.Матвієнко, яка презентує характеристики основних структурних реформ у системах обов'язкової освіти країн-членів ЄС.

Метою даної статті є аналіз еволюції освітньої стратегії ЄС в процесі становлення цього міждержавного об'єднання, ідея виникнення якого пов'язана з економічною стабільністю та безпекою, що стало відповіддю на руйнацію економіки європейського континенту, спричинену Другою світовою війною [\[1\]](#).

Особливістю цього міждержавного утворення стала відмова від підпорядкування інтересів країн-членів уніфікованій стратегії розвитку – основним принципом функціонування ЄС була проголошена репрезентація національних інтересів на загальноєвропейському рівні. Базуючись на цьому принципі, почала розвиватись і освітня стратегія ЄС, фундамент якої було закладено на неформальній зустрічі міністрів освіти країн-членів у 1963 р. [4, 5].

Подальший розвиток питання освіти отримало у 1971 р. на офіційній зустрічі шести міністрів освіти, де була прийнята перша резолюція про співпрацю у сфері освіти. Реалізацією ідей зустрічі стала Доповідь Janne Європейській Комісії з пропозиціями щодо напрямів розвитку співробітництва у галузі освіти (1973 р.).

Через рік (у 1974 р.), в результаті спільних напрацювань, було створено Комітет з освіти, який презентував усі країни-члени в особі повноважних представників міністрів освіти. А активна спільна робота розпочалась із прийняття рішення про заснування інформаційної мережі як основи для кращого взаєморозуміння освітніх політик та досягнень у дев'яти (на той час) країнах-членах ЄС - Європейська освітня інформаційна мережа (*European Education Information Network – the Eurydice*) стартувала у 1980 р. і з цього часу порівняння інноваційних ідей та перспективних практик стало основним компонентом європейської кооперації у галузі освіти. Ця діяльність розвивалася у декількох напрямках, починаючи від розбудови академічних мереж (наукова співпраця навчальних закладів вищої освіти та наукових центрів), започаткування спільної документації та збирання статистики до вироблення засадничих механізмів освітньої політики ЄС.

З другої половини 80-х років все більшої ваги для ЄС набуває ідея значущості людських ресурсів для підвищення конкурентоспроможності національних економік. У цьому контексті з 1986 р. розпочинається обмін студентами, викладачами та учнями, що стартував реалізацією Програми *Erasmus* з метою сприяння співпраці між університетами та мобільності студентів в кордонах ЄС. Якщо у 1987 р. в рамках програми в обміні було задіяно близько трьох тисяч студентів, то на сучасному етапі за схемою обмінів Еразмус щорічно навчаються сотні тисяч студентів та науковців з тридцяти європейських країн.

Пізніше, починаючи з 1995 р., *Erasmus* стала складовою програми *Socrates*, маючи на меті надання студентам кваліфікацій та дипломів, що визнаються усіма країнами-членами ЄС. З цією метою було запроваджено:

- Європейську кредитну трансферну систему (*European Credit Transfer System – ECTS*), яка реалізується у вигляді спеціального додатку до диплому, що містить опис змісту, рівнів та статусу курсів, що вивчалися,
- Європейську біографію (*European CV*) та
- Європропуск (*EUROPASS*).

Через два роки (1989 р.) відбувається географічне розширення обмінів для професійної підготовки людського потенціалу - програма *Tempus* спрямовується на реалізацію трансєвропейської схеми співробітництва у вищій освіті, зокрема з метою реструктурування сектора вищої освіти в Центральній та Східній Європі шляхом розвитку міжуніверситетської співпраці (обмінів між студентами та викладачами). Перша фаза програми – *Темпус I* (активно розпочата у 1990 р.) мала на меті імплементацію трансєвропейської мобільної схеми для університетського навчання в країнах Центральної та Східної Європи. *Темпус II* (1994-1998) було спрямовано на розширення обмінів на країни колишнього СРСР. Метою *Темпус III* (2000-2006) є сприяння ефективному розвитку систем вищої освіти в країнах Центральної та Східної Європи, включаючи країни колишнього Радянського Союзу та Монголію шляхом зближення культур та досвіду в умовах демократичних змін.

Підписання Маастрихтської угоди у 1992 р., відкрило новий етап розвитку освітньої стратегії - освітній сектор на законодавчому рівні було включено до спільної стратегії, спрямованої на підготовку молоді до дорослого життя в рамках ЄС. Затверджена стратегія у галузі освіти характеризується відмовою від уніфікації освітніх політик країн-членів - за законодавством ЄС організація та зміст освіти є їх власною прерогативою. У відповідності до «принципу доповнюваності» ЄС може лише підтримувати та доповнювати діяльність країн-членів в окремих галузях освіти для підсилення «духу європейства». До таких сфер, згідно законодавства, було віднесено [7]:

- **підвищення якості освіти** (Розділ 3, Стаття 149) шляхом:
 - розвитку європейського виміру в освіті, зокрема через навчання іноземних мов у державах-членах;

- сприяння мобільності студентів/учнів та викладачів через академічне визнання дипломів та термінів навчання;
 - розвиток співпраці між освітніми інституціями;
 - сприяння обміну інформацією та досвідом щодо спільних засад функціонування систем освіти країн-членів;
 - сприяння збільшенню обмінів молоді та викладачів;
 - розвиток відкритого та дистанційного навчання.
- **розвиток системи професійної підготовки** (Розділ 3, Стаття 150) шляхом:
 - оптимізації систем професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників для інтенсифікації професійної інтеграції на ринок праці;
 - спрощення доступу до професійної підготовки та сприяння мобільності викладачів;
 - сприяння співпраці у галузі професійної підготовки між освітніми інституціями та фірмами;
 - розвитку обміну інформацією та досвідом щодо загальних проблем професійної підготовки в країнах-членах.

З огляду на проголошені підходи нові програми спрямовуються на формування «європейської компетентності» – інтегрований «Сократ» та «Леонардо да Вінчі» охопили усі типи та рівні освіти та професійної підготовки. Зокрема:

- «Леонардо да Вінчі», розпочата у 1994 р., стала внеском у розвиток професійної підготовки молоді.
- «Сократ» з 1995 р. об'єднала усі існуючі до цього часу програми у сфері освіти з метою розбудови «Європи знань» та поглиблення «європейського виміру в освіті», передбачаючи обмін студентів, учнів, викладачів та вчителів в академічній сфері, сприяючи мобільності громадян ЄС.

Наступний етап розвитку освітньої стратегії ЄС припадає на нове тисячоліття – стратегія набуває інноваційного характеру на засіданні Європейської Ради ЄС (глав держав або урядів країн ЄС) у Лісабоні (березень 2000 р.), що стало відповіддю на виклики XXI століття. Новою стратегічною метою ЄС було проголошено перетворення ЄС (до 2010 р.) на «конкурентоздатне та соціально інтегроване європейське суспільство знань, сформувавши найбільш динамічну

знанневорієнтовану економіку у світі, спроможну до сталого розвитку із зростанням кількості робочих місць та до все більшої суспільної злагоди» [3].

У документі зазначається, що держави ЄС для розбудови найбільш конкурентоспроможної економіки у світі до 2010 р. повинні:

- зменшити кількість молоді, яка зарано полишає навчання, не отримавши середньої освіти, до 10%;
- вдвічі зменшити існуючий гендерний дисбаланс випускників у сфері математики, природознавства та технологій;
- домогтися, щоб відсоток 25–24-річних громадян ЄС із закінченою середньою освітою становив не менше 85%;
- зменшити з 20 до 15,5 відсотків кількість 15-річних з несформованими навичками читання;
- довести частку тих, хто навчається упродовж життя, до 12,5% від усього дорослого працюючого населення (вікова група 26–64 роки) і у жодній країні – не менше 10%.

Очевидно, що проголошені наміри вимагають не тільки радикальної трансформації європейської економіки, але й ефективної модернізації соціальної сфери - у цьому контексті освіта посідає центральне місце у стратегії ЄС для продукування якісного людського ресурсу.

Зрозумілим стає також і те, що «принцип доповнюваності», який характеризується автономним функціонуванням національних систем освіти країн-членів (формат, за яким освітні інституції застосовують різні правила зарахування, працюють за різними навчальними планами, присуджують різні дипломи, ступені та кваліфікації тощо), вже не може повною мірою реалізувати проголошені у Лісабоні цілі. Тому, у нових умовах ЄС переходить до використання «відкритого методу координації», який передбачає застосування стратегії, що включає розробку спільних для країн-членів політик, завдань та інструментів реалізації останніх.

Практичною імплементацією проголошеного плану дій став документ Європейської Комісії «Доповідь про конкретні майбутні завдання для освіти та професійної підготовки у Європі» (2001 р.) (*Report on the concrete future objectives of education and training systems*), затверджений Європейською Радою на засіданні у Стокгольмі, який містить пропозиції щодо спільних дій країн-членів у сфері освіти

до 2010 р. Зазначена доповідь стала першим документом, що пропонує уніфіковану стратегію розвитку національних освітніх політик. Стратегія включає три кардинальні цілі:

- підвищення якості та ефективності систем освіти та підготовки в країнах ЄС;
- спрощення доступу до усіх форм освіти протягом життя;
- посилення відкритості систем освіти та підготовки усьому світу.

Наступне засідання Європейської Ради у Барселоні (березень 2002 р.) підтвердило амбіційні плани ЄС, наголошуючи, що освіта є однією з основ європейської соціальної моделі та, що європейська система освіти має стати світовим еталоном якості до 2010 р. - план спільних дій на виконання освітньої стратегії ЄС, затверджений у Барселоні, містить конструктивні шляхи реалізації проголошених цілей та індикатори для відслідковування успішності процесу.

Так, до основних завдань, що забезпечать підвищення якості та ефективності систем освіти та підготовки в країнах ЄС, віднесено:

- підвищення якості та ефективності освіти і професійної підготовки вчителів в країнах-членах” у контексті нових вимог “суспільства знань”.
- розвиток навичок для суспільства знань;
- забезпечення рівного доступу до ІКТ;
- збільшення частки осіб, хто займається за технічними та природничими напрямками;
- ефективне використання ресурсів.

Розглядаючи вчителів як основних агентів імплементації проголошеної стратегії розвитку освіти, важливим завданням, що було проголошено у цьому контексті, є залучення, підготовка та утримання висококваліфікованих та вмотивованих педагогів у вчительській сфері. Країнам-членам для досягнення результатів було рекомендовано обмінюватись досвідом щодо оцінювання ефективності програм підготовки педагогів, шляхів запровадження ІКТ та європейського виміру в освіту; підходів до розвитку кар'єри вчителів та покращення їхніх умов праці.

Розвиток навичок для суспільства знань було визначено другою складовою цілі підвищення якості освіти. Необхідно зазначити, що ЄС, визнаючи це завдання

як надзвичайно пріоритетне, доклав чималих зусиль, починаючи з 2000 р., у напрямку розробки уніфікованого переліку базових навичок для спільноти. Тривала робота результувалась прийняттям у 2006 р. Європейської довідкової системи ключових компетентностей для навчання впродовж життя, яка рекомендована для впровадження у національні системи освіти країн-членів. Система охоплює вісім ключових компетентностей: спілкування рідною мовою, спілкування іноземною мовою, математична компетентність та базові компетентності у галузі науки та техніки, цифрова компетентність, вміння вчитись, міжособистісна, міжкультурна, соціальна і громадянська компетентності, підприємливість та культурне самовираження.

Іншим дієвим інструментом забезпечення високого рівня освітньої якості було визначено забезпечення рівного доступу до ІКТ, що планувалось досягти не тільки за рахунок забезпечення відповідним обладнанням та широкими комунікаційними можливостями (Інтернет/Інтранет), але й за рахунок високоякісного програмного забезпечення.

Проблема залучення молоді до вивчення природничо-наукових та математичних дисциплін планувалась вирішуватись шляхом як оновлення змісту природничо-математичної освіти на рівні середньої школи, так і посилення зв'язків з промисловістю та бізнесом.

Очевидним для керівництва ЄС було те, що створення цілісної системи освіти впродовж життя потребує серйозних капіталовкладень в освіту як з боку державного, так і приватного секторів. Інноваційним проголошувалось підвищення капіталовкладень в людські ресурси, оскільки саме вони стали розглядатись головним інструментом розбудови суспільства знань.

Реалізація цілі “Покращення рівного доступу до освіти” передбачала виконання таких завдань, як:

- створення відкритого освітнього простору;
- додання привабливості освіті;
- підтримка активного громадянства, рівних можливостей та соціальної злагоди.

Вирішення завдання «створення відкритого освітнього простору» передбачало, по-перше, спрощення доступу до освіти усім віковим групам, що

планувалось досягти, передусім, шляхом розробки інформаційних та орієнтаційних довідників, і по-друге, створення системи так званих «мостів» для того, щоб зробити можливим перехід від одного напрямку навчання або однієї системи освіти в іншу – європейці повинні мати змогу накопичувати попередні освітні досягнення та бути впевненими, що отримані кредити та кваліфікації будуть визнані в усьому просторі ЄС.

Привабливість в освіті розглядалась у документі як відповідність запитам кожного індивідууму – кожен громадянин, передусім молодь, має побачити цінність навчання для себе персонально. Європейська рада в Лісабоні проголосила завдання до 2010 р. кардинально зменшити відсоток 18-24-річної молоді, яка має лише базову середню освіту.

Завдання підтримки активного громадянства, рівних можливостей та соціальної злагоди планувалось вирішувати шляхом спрямування особливої уваги на підтримку найбільш вразливих груп та індивідуумів, передусім інвалідів, тих, хто проживає у відділених та сільських місцевостях та безробітних.

Стратегічна ціль “Відкритість освіти ЄС усьому світові” у контексті фундаментальної потреби посилення відповідності ринку праці та викликам глобалізації включає:

- посилення зв'язків між виробництвом та науковими дослідженнями і суспільством в цілому;
- розвиток духу підприємництва;
- інтенсифікація навчання іноземних мов;
- посилення мобільності та обмінів;
- посилення європейського співробітництва.

Важливим для країн ЄС ставало завдання інтенсифікації відкритості освітніх інституцій до постійного розвитку, що передбачає відкритість новим ідеям, зв'язок зі світом економіки та бізнесу та задоволення реальних потреб громадян.

Дух підприємництва передбачалось розвивати шляхом формування у суспільстві культури «підприємництва», що обов'язково включає вміння знаходити шляхи вирішення проблем, відданість часу та зусиллям просування до успіху, бажання проявляти ініціативу та йти на ризики.

Оскільки володіння іноземною мовою розглядається як одна з фундаментальних компетентностей громадянина суспільства знань, розвиток змісту іншомовної освіти та технологій для навчання іноземних мов, як і створення платформи для обмінів для учнів та викладачів в рамках ЄС було проголошено ще одним пріоритетом.

Існуючий позитивний досвід у сфері мобільності (програми Сократ, Леонардо да Вінчі та інші) планувалось використовувати для розвитку співробітництва та мобільності в країнах-членах.

Основна проблема на шляху посилення європейського співробітництва – неузгодженість між країнами-членами у визнанні кваліфікацій – планувалась вирішуватись в рамках Болонського процесу. Важливим завданням стала також розробка спільних дипломів, кваліфікацій та систем акредитацій для підвищення якісного рівня вищої освіти в країнах ЄС.

Необхідно зазначити, що аналіз успішності реалізації проголошених у Лісабоні цілей засвідчує стійку динаміку просування кожної країни у цьому напрямку. Зокрема, моніторинг прогресу до Лісабонської мети у сфері освіти, оприлюднений Європейською комісією у 2006 р., висвітлив значні досягнення, хоча, зазначають експерти, існують і серйозні виклики [6]. Зокрема, переможцями 2005 р. в реалізації завдання зменшення кількості молоді, яка зарано полишає навчання, стали Польща, де кількість молодих людей, які рано кинули навчатись становила лише 5,5% при меті 2010 р. – 10%, Словачія (5,8%) та Чехія (6,4%). А в середньому по ЄС показник становив 14,9%.

На шляху виконання завдання зменшення кількості 15-річних зі слабкими навичками читання найкращих результатів досягли Фінляндія (відсоток такої молоді тут становив 5,7%), Ірландія (11 %) та Нідерланди (11,5%). Середній показник для ЄС становив 19,8%.

Перевищили показник у 85%, встановлений для 2010 р. для молоді, яка отримує повну середню освіту такі країни, як Словачія (91,5%), Словенія (90,6%) та Чехія (90,3 %).

У виконанні інших завдань багато зроблено також Великою Британією, Італією, Францією, Швецією, хоча лідерами, зазначається у документі, є нові члени ЄС.

Поряд з існуючими досягненнями існують і недоліки. Так, серйозною проблемою все ще залишається раннє кидання молоддю навчання – у 2005 р. близько 6 мільйонів молодих людей (18-24 років) в країнах-членах не отримали середню освіту, що перевищує встановлений у Лісабоні показник для 2010 р. на 2 млн.

Іншою проблемою є оволодіння молоддю базовими навичками, необхідними для суспільства знань. Зокрема, у 2005 р. 1 млн. 15-річних молодих людей показали погані результати з читання, а для того що досягти завдання, що було проголошене у Лісабоні, покращити свої показники повинні додатково 200 тис. учнів.

На сьогодні середня кількість іноземних мов, що вивчається учнями у середній школі становить – 1,3 та 1,6, відповідно, для молодшої та старшої середньої школи, хоча метою 2010 р. є вивчення двох мов кожним учнем.

Викликами все ще залишаються:

- залучення до вчительської професії 1 млн. нових кваліфікованих вчителів замість великої кількості працюючих сьогодні педагогів передпенсійного та пенсійного віку;
- інтенсифікація мобільності студентів;
- збільшення інвестицій у вищу освіту з розрахунку на одного студента (метою визначена сума у 10 тис євро на одну молоду людину);
- залучення більшої кількості молоді до вивчення математики, природничих наук та технологій (1 млн. молоді у 2010 р. у порівнянні з 755 тис сьогодні);
- 12,5 % дорослого населення ЄС планується залучити у 2010 р. до різних форм навчання в системі навчання протягом життя. Сьогодні ця цифра становить лише 10,8%.

В той же час, проведений моніторинг засвідчив глибоку відданість країн-членів взятим на себе зобов'язанням, які розглядаються як ключовий інструмент розбудови динамічних суспільств, що підтверджує ефективність освітньої стратегії ЄС у сучасному вимірі. Відкритий метод координації, запроваджений у Лісабоні, засвідчив свою ефективність в узгодженні національних параметрів при збереженні напрацьованих здобутків в країнах членах. Вагомим позитивом розглядаємо також відкритість запропонованої стратегічної моделі, що надає можливість залучення

нових ідей та поширення власних у вимірі економічної, політичної та культурної підтримки.

[1]Ідея європейської інтеграції вперше була проголошена французьким міністром закордонних справ Робертом Шуманом 9 травня 1950 р. Початковою метою було об'єднання вугільних та сталеплавильних компаній у Західній Європі. У 1951 р. було засновано Європейське товариство вугілля та сталі, куди увійшли 6 членів: Бельгія, Західна Німеччина, Люксембург, Франція, Італія та Нідерланди. Данія, Ірландія та Велика Британія приєдналися у 1973 р., Греція у 1981 р., Іспанія та Португалія у 1986 р., Австрія, Фінляндія та Швеція у 1995 р. У 2004 р. увійшли 10, а 1 січня 2007 р. 2 держави. На сьогодні ЄС об'єднує 27 членів. Основними органами ЄС є: Європейський парламент (обирається народами країн-членів); Рада ЄС (репрезентує уряди країн-членів); Європейська комісія (виконавчий орган ЄС); Суд справедливості (забезпечує відповідність закону); та Суд аудиторів (контролює менеджмент бюджету ЄС).

Список використаних джерел

1. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. Затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу (із змінами, внесеними Указом Президента України від 12 квітня 2000 року № 587/2000 про внесення змін до деяких указів Президента України та Указом Президента України від 11 січня 2001 року № 8/2001 про внесення змін до Указу Президента України від 11 червня 1998 року N 615). - <http://www.mfa.gov.ua>.

2. Concrete Future Objectives of Education Systems., <http://europa.eu/int/scadplus/leg/en/ch>.

3. Education and Training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010. The work programme on the future objectives of education and training systems. - <http://europa.eu.int/comm/education/policies>.

4. EU cooperation in higher education. – European Commission, Directorate-General for Education and Culture. – <http://europa.eu.int/comm/education>.

5. Key Data on Education in Europe. – 2000. - 332 p. - <http://www.eurydice.org>.

6. Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training. Report 2006. Commission Staff Working Document. Brussels, 16.05.2006. SEC (2006) 639. - <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progressreport06.pdf>.

7. Treaty establishing the European Community (Articles 149 to 150) <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties>.

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ СТРАТЕГИИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Локшина Е.И.

Аннотация

Цель статьи – анализ эволюции образовательной стратегии ЕС в процессе становления этого межгосударственного объединения, идея возникновения которого связана с экономической стабильностью и безопасностью в регионе. Автор выделяет ключевые этапы развития стратегии ЕС в сфере образования и ее сущность на современном этапе, подчеркивая важность соответствия потребностям экономики и общества.

Ключевые слова: образовательная стратегия ЕС, принцип дополняемости, открытый метод координации, мониторинг прогресса в направлении Лиссабонской цели в сфере образования.

DEVELOPMENTAL STAGES OF THE EDUCATIONAL STRATEGY OF THE EUROPEAN UNION

Lokshina O.

Resume

The article is dedicated to the analysis of the evolution of the educational strategy of EU in the process of its development aimed at the economic stability and security in the region. The author distinguishes key stages of the EU strategy development in the educational area and its present-day concept underlying the importance of correspondence to the requirements of economy and society.

Keywords: educational strategy of EU, the principle of subsidiarity, open method of coordination, monitoring of progress towards the Lisbon objective in education.